

پا برجا بودند ولی پس از هشت سال انتشار متوقف شدند. نکته قابل بررسی، علت تعطیلی این نشریات با وجود فضای دینی آنها پس از انقلاب اسلامی است. پیام شادی به عنوان جدی ترین مجله مذهبی کودکان به کوشش هادی خسروشاهی و احمد فرزانه منتشر می شد.

کیهان بچه ها، اما بدون وقفه به کار خود ادامه داد و امروز نیز بیش از چهل سال است که منتشر می شود. انتشار این نشریه تا مدتی - چون قبل - با سرپرستی جعفر بدیعی ادامه یافت و پس از آن به عنوان یکی از نشریات مؤسسه کیهان تحت سرپرستی و حمایت دولت درآمد. نخستین سردبیران کیهان بچه ها پس از انقلاب وحید نیکخواه آزاد و داریوش نوروزی بودند و پس از آن تاکنون با مدیرمسئولی و سردبیری امیرحسین فردی انتشار می یابد.

برخی از نشریاتی که در سال ۵۸ برای کودکان و نوجوانان انتشار یافتند عبارت بودند از: کودک مسلمان (اجتماعی، مذهبی - قم - بیست روز یکبار)، آفتاب (هرمز انصاری، ۱۵ روز یکبار)، بهاران نوجوان (هرمز انصاری، ۱۵ روز یکبار)، آفتاب و مهتاب (ایرج زارع، ماهانه)، کارتون (جدول، سرگرمی، داستان، بهروز محمدخان - ماهانه)، تصویر نوجوان (فرهنگی اجتماعی).

جنگ سوره بچه های مسجد نیز در همین سال از سوی عده ای از نویسندگان مذهبی یکی از مساجد جنوب غرب تهران به کوشش امیرحسین فردی انتشار یافت و بعد، به حوزه هنر و اندیشه اسلامی (حوزه هنری سازمان تبلیغات اسلامی امروز) انتقال یافت و تا امروز به سرپرستی افرادی چون فریدون عموزاده خلیلی، ابراهیم حسن بیگی و جواد جزینی به صورت گاهنامه انتشار می یابد.

سال ۵۹ نشریات دیگری نیز پا به عرصه وجود گذاشتند؛ ماهنامه تجربی و غیررسمی جوانه که در دامغان از سوی حسینیه حضرت ابوالفضل و دفتر نشر فرهنگ اسلامی تا به امروز تداوم دارد از آن جمله است. شاهد کودکان به صورت ضمیمه مجله شاهد از سوی بنیاد شهید، که بعدها به شاهد کودک و نوجوان و در سال ۱۳۵۷ به شاهد نوجوانان تغییر نام داد هم در این سال به وجود آمد و پس از چندی به شکل مستقل عرضه شد. کودک

مطبوعات کودک و نوجوان ایران پس از انقلاب اسلامی

سیدعلی کاشفی خوانساری

کودک و نوجوان قبل و بعد از انقلاب نام برد شکل نگرفته بود.

این نوشته سعی دارد بسیار مجمل و فهرست وار، نگاهی به سیر مطبوعات کودک و نوجوان ایران پس از انقلاب اسلامی داشته باشد. بدیهی است در این اختصار، نه ادعای جامعیت و کمال است و نه دعوی پژوهش و تحلیل عمقی بلکه سیاهه ای از برخی نشریاتی که در سال های مختلف پس از پیروزی انقلاب اسلامی منتشر شده اند ارائه شده است.

تعدادی از نشریاتی که پیش از انقلاب اسلامی منتشر می شدند تا چندی پس از انقلاب نیز انتشار خود را ادامه دادند. از آن جمله می توان به مجلات پیک اشاره کرد.

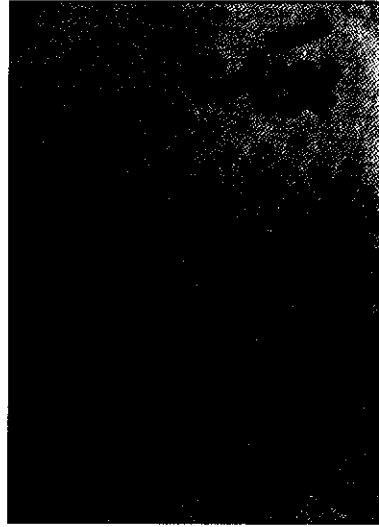
پیک نوآموز، پیک دانش آموز، پیک جوانان و پیک جوان که از سوی انتشارات دفتر امور کمک آموزشی عرضه می شدند بیشتر به همت محمود حاج حکیمی و با همراهی افرادی چون فاطمه زهرویی و ایران گرگین تا چندی پابرجا ماندند. نسل نو و پیام شادی، دو مجله مذهبی کودک و نوجوان که از سوی دارالتبلیغ اسلامی قم منتشر می شدند نیز گرچه تا مدتی

نقاط عطف و مرزبندی های دقیق زمانی که در تاریخ سیاسی یک جامعه امکان پذیر است به هیچ رو، با همان وضوح و تمایز در امور فرهنگی نمود نمی نماید. برای مثال در تاریخ سیاسی کشور ما، می توان روز ۲۱ بهمن ۵۷ را روزی مشخص در دوران سلطنت سلسله پهلوی و روز ۲۲ بهمن ۵۷ را روزی تعیین کننده در دوران حکومت اسلامی نامید. اما این مرزبندی دقیق در کار مطبوعات قابل تشخیص نیست و به طور نمونه نمی توان تمام نشریات قبل از ۲۲ بهمن ۵۷ را در یک دسته گنجانند و در مقابل، تمام نشریات پس از آن تاریخ را مطبوعاتی انقلابی قلمداد کرد. در ماه های آخر حکومت پهلوی بسیاری از نشریات، به طور رسمی و یا غیررسمی در کنار مردم سنگر گرفته بودند و از انقلاب و آزادی سخن می گفتند و بی پروا انتقاد می کردند. این وضعیت پرتب و تاب سیاسی و عمومی حتی به نشریات کاملاً غیرسیاسی کودکان و نوجوانان نیز تسری یافته بود. به طور مثال، هفته نامه کیهان بچه ها بسیار روشن و علنی مبارزات مردم، ورود امام و پیروزی انقلاب را به مخاطبان خود گزارش می داد. از سوی دیگر تا ماه ها، مشخصه هایی که می توان از آن به عنوان نقاط تمایز مطبوعات

مسلمان بلوچ از سوی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی ابتدا ماهنامه و بعد پانزده روز یکبار در ایرانشهر منتشر شد. این نشریه در حال حاضر به صورت ماهنامه در زاهدان منتشر می‌شود و دفتری نیز در تهران دارد. به کودکان بیاموزیم ویژه کودکان پیش از دبستان و کودکانها از سوی سازمان بهزیستی کشور به صورت ماهنامه منتشر شد این نشریه پس از مدتی وقفه کار خود را دنبال کرد و امروز نیز به صورت هر سه ماه یکبار منتشر می‌شود.

نشریات سیاسی برای کودکان و نوجوانان

در کنار این نشریات، که دست‌کم در ظاهر با اهداف غیرسیاسی منتشر می‌شدند تعدادی نشریه نیز در سال‌های اول انقلاب با اهداف کاملاً سیاسی برای کودکان و نوجوانان انتشار یافت. برخی از این نشریات از سوی سازمان‌های دولتی و نهادهای انقلابی، برخی

■ در کنار نشریاتی که در ظاهر با اهداف غیرسیاسی منتشر می‌شدند، تعدادی نشریه نیز در سال‌های اول انقلاب با اهداف کاملاً سیاسی برای کودکان و نوجوانان انتشار یافت. برخی از این نشریات از سوی سازمان‌های دولتی و نهادهای انقلابی و برخی از سوی گروه‌ها و احزاب سیاسی انتشار می‌یافت.

از سوی گروه‌ها و احزاب سیاسی و برخی نیز از سوی اتحادیه‌های دانش‌آموزی انتشار می‌یافت.

نشریه سیاسی مذهبی عروة‌الوثقی از سال ۵۸ با سردبیرانی چون حسن‌اجاره‌دار، فرشاد مومنی و رضا فتح‌آبادی هر پانزده روز یکبار برای نوجوانان و جوانان از سوی حزب جمهوری اسلامی انتشار یافت و سال‌ها دوام داشت.

در همین سال، مجله آینده‌سازان از سوی اتحادیه انجمن اسلامی دانش‌آموزان هرپانزده‌روز یکبار و سپس ماهی یکبار انتشار یافت. روش این نشریه سیاسی، اجتماعی، هنری، عقیدتی ویژه دانش‌آموزان بود. صاحب‌امتیازان این نشریه در سال‌های مختلف قربان‌علی دری‌نجف‌آبادی، سیدهادی خامنه‌ای، مسعود فراهانیان بودند و به سردبیری مسعود فراهانیان و سپس محمدعلی

شامانی منتشر می‌شد. این نشریه در حال حاضر نیز با هشت شماره در سال ویژه نوجوانان دبیرستانی منتشر می‌شود.

سپاه نیز نشریه امید/انقلاب را با روش سیاسی، فرهنگی، نظامی، مذهبی، اجتماعی ابتدا به شکل هفتگی و بعد پانزده‌روز یکبار منتشر کرد. این نشریه هم‌اکنون نیز به صورت ماهنامه منتشر می‌شود.

رسالت دانش‌آموزی نیز نمونه‌ای دیگر از این دست نشریات بود که سال ۵۹ ماهنامه از سوی جهادسازندگی تا مدتی انتشار یافت.

برخی دیگر از این نشریه‌های سیاسی که بیشتر از سوی گروه‌ها و احزاب سیاسی (بعضاً ضدانقلاب) و تشکلهای دانش‌آموزی در سال‌های ۵۸ و ۵۹ انتشار می‌یافت عبارت بودند از: صدای دانش‌آموز (قزوین - کانون دانش‌آموزان پویا)، کتاب محراب (مرکز فرهنگی نوجوانان و جوانان)، مقداد (تبریز، انجمن دانش‌آموزان مسلمان)، نبرد دانش‌آموز (دانش‌آموزان پیشگام ایران)، نسل انقلاب (کرج، انجمن دانش‌آموزان مسلمان)، قم (گروه توحیدی قم)، نوید انقلاب (انجمن تبلیغات اسلامی دانش‌آموزان قم)، آفتاب ایران (م. اسفندیارمنفرد، محمد بلوری)، اتحاد و رزم دانش‌آموز (گروه مبارز ایجاد کانون‌های دمکراتیک دانش‌آموزی)، پوشش (کانون دانش‌آموزان پیشرو دبیرستان دخترانه هدف)، پیام برای دانش‌آموزان، پیام دانش‌آموز (انجمن دانش‌آموزان مسلمان و مجاهد همدان)، ثار (دانش‌آموزان مسلمان دبیرستان خوارزمی)، دانش‌آموز و انقلاب شرق (چریک‌های فدایی خلق ایران)، درفش برای دانش‌آموزان ایران (حزب ملت ایران)، امیدفردا، (سازمان جوانان دمکرات ایران)، سپیده سرخ (اتحادیه انقلابی دانش‌آموزان ایران).

در مجموع، اکثریت قریب به اتفاق این نشریات فاقد ویژگی‌های مثل کیفیت مطالب، انتشار منظم و تیراژ قابل توجه بودند. با وجود تمام نشریاتی که تاکنون نامبرده شد با کمی اغماض می‌توان گفت تنها نشریه جدی، منظم و پرتیراژ که به شکلی حرفه‌ای و تخصصی برای کودکان و نوجوانان در سال‌های اول انقلاب منتشر می‌شد همان کیهان‌بچه‌ها بود.

در سال ۶۰ ضمیمه شاپرک (کیهان بچه‌ها - ویژه کودکان) و بیک شکوفه (عروة‌الوثقی ویژه کودکان) پا به میدان گذاشتند. در همین سال

صفحاتی را به کودکان اختصاص داده بودند: مثل زنروز، جوانان-امروز، هما، اطلاعات هفتگی، اندیشه و پژوهش و...

رشد جوان در سال ۶۳ به نشریات رشد اضافه شد. سردبیر این نشریه که ویژه نوجوانان دبیرستانی منتشر می‌شود سید مهدی شجاعی بود، پس از او محمدرضا شاداب‌رو و محمد ناصری.

کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان که پس از انقلاب از انتشار نشریات بازمانده بود در این سال نشریات آیش و قصه‌گویی را منتشر ساخت. ماهنامه آیش با شیوه ادبی، هنری به کوشش جعفر ابراهیمی (شاهد) منتشر می‌شد. همچنین ماهنامه هزارقصه ویژه سرگرمی و داستان مصور از سوی بهروز محمدخان انتشار یافت.

سال ۶۴ نشریه فجر نونهالان به صورت سالنامه و به مناسبت دهه فجر انتشار یافت که تا چند سال انتشار آن ادامه پیدا کرد. همچنین تامانج کودکان (فرهنگی ادبی - کُردی - ماهانه) و کیهان اندیشه بچه‌ها (عقیدتی فرهنگی - قم - دو ماهنامه) در این سال منتشر می‌شده‌اند.

نشریات سال ۶۵ عبارت بودند از: کاوش (کانون، علمی نوجوانان، مدیرمسئول حمید ندیمی، سردبیر اسماعیل عباسی، فصلنامه) اورهای (ماهنامه، ویژه نوجوانان آشوری)، امید آینده‌ساز (ضمیمه مجله آینده‌سازان، ویژه دوره راهنمایی).

در سال ۶۶ این نشریات جدید منتشر شدند. کوثر (ادبی هنری - ویژه دختران، حوزه هنری - فاطمه زاکمی، سیمیندخت وحیدی)، حاشیه (کانون، ادبی اجتماعی، گاهنامه، علیرضا حافظی).

فجر نوجوانان که مثل فجر نونهالان به صورت سالانه منتشر می‌شد در سال ۶۷ انتشار یافت. مؤسسه کیهان در این سال نشریه کیهان علمی (ویژه نوجوانان) را منتشر کرد که مدیرمسئول آن امیرحسین فردی و سردبیر آن سیدمجتبی میرطاهری بود و ماهانه چاپ می‌شد. کوشش نام نشریه‌ای از کانون بود که سال ۶۷ انتشار خود را آغاز کرد و ویژه آموزش هنر و سرگرمی بود و توسط سیدجمال‌الدین اکرمی دو ماه یک‌بار و یا سه‌ماه یک‌بار عرضه می‌شد.

سال ۶۷ یکی از نشریات معتبر ادبی کودک و نوجوان نیز پا به میدان گذاشت. «سروش

مؤسسه اطلاعات نشریه هفتگی یاوران انقلاب را با روش سیاسی مذهبی برای کودکان و نوجوانان عرضه کرد که عمر کوتاهی داشت.

سال ۶۱، نقطه عطف مطبوعات کودک و نوجوان

سال ۶۱ یکی از نقاط عطف مطبوعاتی کودک و نوجوان پس از انقلاب است. در این سال برخی از مجلات پیک، این‌بار با نام رشد متولد شد. مصطفی رحماندوست از بانیان اصلی این کار بود. در این سال رشد نوجوان به کوشش داریوش نوروزی، جواد ناطق‌پور و مصطفی رحماندوست، رشد دانش‌آموز به کوشش محسن چینی‌فروشان و مصطفی رحماندوست، رشدنوآموز به کوشش شهلا بارفروشان، مصطفی رحماندوست، محسن چینی‌فروشان و حمید گروگان پا به میدان گذاشتند.

در همین سال، سپاه پاسداران انقلاب اسلامی مجله نهال انقلاب را منتشر ساخت که هنوز هم با افت و خیزهایی منتشر می‌شود و سردبیر آن علی‌اصغر نصرتی است.

سال ۶۲ دیگر مطبوعات کودک و نوجوان ایران به نوعی ثبات و هویت دست یافتند و از انسجام نسبی برخوردار شدند. نشریات کودک و نوجوان در حال انتشار در این سال، عبارت بودند از: کارتون، نهال اسلام، آینده‌سازان، عروة‌الوثقی، شکوفه‌های قلم (ویژه آثار کودکان و نوجوانان)، رشدنوآموز، رشد دانش‌آموز، رشد نوجوان، نهال انقلاب، شاهد کودکان، امید انقلاب، کودک مسلمان بلوچ. همچنین نشریات دیگری مثل رسولان انقلاب (امور تسریبی استان سیستان و بلوچستان)، کار+دانش (فرهنگی، آموزشی، ویژه دانش‌آموزان، آموزش و پرورش استان اصفهان) جوانه (هنری آموزشی، فصلنامه، صداوسیما) در این سال انتشار خود را آغاز کردند. نشریه الهدی نیز در این سال منتشر شد. این نشریه عربی از سوی سازمان تبلیغات اسلامی در قم منتشر شد و تاکنون نیز (به صاحب‌امتیازی بنیاد اندیشه اسلامی) انتشار خود را ادامه داده است. الهدی انگلیسی نیز بعدها راه‌اندازی شد که انتشار آن دوام چندانی نیافت.

در سال ۶۲ روزنامه‌های کیهان، اطلاعات، جمهوری اسلامی و آیندگان دارای صفحه کودک و نوجوان بودند. مجلات متعددی نیز

■ سال ۶۱ یکی از نقاط عطف

مطبوعات کودک و نوجوان پس از

انقلاب است و سال ۶۲، مطبوعات

کودک و نوجوان ایران به نوعی ثبات

و هویت دست یافتند و از انسجام

نسبی برخوردار شدند.

■ سال ۱۳۷۰ با تغییر سیاست‌های

فرهنگی کشور، آغاز برخی

پیشانی‌ها در عرصه مطبوعات

کودک و نوجوان بود و روند کاهش

تیراژ مطبوعات کودک و نوجوان

آغاز شد.

■ انتشار روزنامه آفتابگردان،

افتخاری برای جامعه مطبوعاتی

ایران محسوب می‌شد. چون تا آن

زمان، به جز یک روزنامه ضمیمه

ژاپنی هیچ روزنامه‌ای برای کودکان

و نوجوانان در جهان منتشر نمی‌شد.

نوجوان» با سردبیری قیصر امین پور، فریدون عموزاده خلیلی و بیوک ملکی از سوی سازمان صداوسیما انتشار یافت. اینان که پیشتر، دست‌اندرکار سوره بچه‌های مسجد بودند با خروج از حوزه هنری، این نشریه را راه‌اندازی کردند. مدتی بعد این نشریه دارای ضمیمه‌ای به‌نام «مجله در مجله» شد که ویژه آثار نوجوانان است.

مطبوعه دیگر کانون «نشریه آموزشی» نام داشت و با روش آموزشی، تربیتی به‌صورت فصلنامه و به همت محمد حسن گلزاده در سال ۶۸ انتشار یافت. در اولین سال پس از پایان جنگ ایران و عراق نشریه «فنون» نیز تولد یافت که به سردبیری و صاحب‌امتیازی سعید برنج‌چی با روش علمی و فنی، ویژه نوجوانان دوره راهنمایی و دبیرستان منتشر می‌شد.

این نشریه در حال حاضر به صورت نامنظم و پراکنده یک یا دو شماره در سال منتشر می‌شود. پویش و رویش دیگر نشریه‌های کانون هم در این سال پا به میدان گذاشتند و به این ترتیب کانون به یکی از قطب‌های قدرتمند عرصه مطبوعات کودک و نوجوان ایران (با انتشار هشت نشریه ویژه کودکان و نوجوانان) تبدیل شد. پویش با روش ادبی هنری منتشر شد و رویش با روش مذهبی به همت سیداحمد حسینی و کامران کاظم‌زاده انتشار یافت.

«کودک و نوجوان» نشریه‌ای بود که از سوی محمود نادری با روش فرهنگی، علمی به صورت ماهنامه انتشار خود را در سال ۱۳۶۹ آغاز کرد و پس از چند شماره تعطیل شد. کینک نام نشریه‌ای ویژه کودکان بود که از سوی مؤسسه کیهان به شکل ضمیمه کیهان ترکی (یول) در سال ۶۹ آغاز به کار کرد. مدیرمسئول آن عباس سلیمی‌نمین و سردبیر آن عظیم عبادپور بود و به خط فارسی (عربی) و به زبان آذری منتشر می‌شد. گلک نیز در این سال پا به عرصه گذاشت. نشریه‌ای ویژه خردسالان و کودکان ۳ تا ۸ سال به صاحب‌امتیازی و مدیرمسئولی مجید راستی و سردبیری شکوه قاسم‌نیا که ماهانه منتشر می‌شد. سال ۶۹ سال پربرکتی بود و دو نشریه موفق دیگر نیز متولد شدند. سلام بچه‌ها و سوره‌نوجوانان. سلام بچه‌ها از سوی دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم و به همت سیدحسین موسوی‌تیریزی و محمد کامرانی

ویژه نوجوانان و ماهانه انتشار یافت. و در سال‌های بعد توانست کیفیت خود را اعتلا بخشد. سوره نوجوانان از سوی حوزه هنری سازمان تبلیغات اسلامی به صورت ماهنامه با سردبیری محمدرضا سرشار (رضا رهگذر) منتشر شد و بعداً شکل ۱۵ روز یک‌بار به خود گرفت. (این نشریه با سردبیری محمد میرکیانی ادامه یافت).

در سال ۱۳۷۰ دو نشریه جدید منتشر شدند. سروش کودکان به صاحب‌امتیازی سازمان صداوسیما و سردبیری مصطفی رحماندوست و فریبا کلهر به صورت ماهنامه و برهان در دو شیوه برهان راهنمایی و برهان دبیرستان از سوی انتشارات مدرسه و به همت ابراهیمی و امیری به شکل فصلنامه.

■ یکی از ویژگی‌های عمده مطبوعات کودک و نوجوان پس از انقلاب در مقایسه با قبل از انقلاب، دولتی بودن اکثریت آنهاست. اکثریت قریب به اتفاق این نشریات توسط سازمان‌های فرهنگی یا غیرفرهنگی دولتی منتشر می‌شوند و در حقیقت تعداد نشریات غیردولتی در میان آنها، در حد صفر است.

سال ۷۰، سال پریشانی و تعطیلی مطبوعات کودک و نوجوان

از سوی دیگر سال ۱۳۷۰ با تغییر سیاست‌های فرهنگی کشور، آغاز برخی پریشانی‌ها در عرصه مطبوعات کودک و نوجوان بود. تعطیلی نشریات کانون (رویش، کوشش، آیش، کاوش و...) در این سال اتفاق افتاد و روند کاهش تیراژ مطبوعات کودک و نوجوان آغاز شد.

در سال ۷۱ آفتابگردان انتشار خود را به شکل ضمیمه روزنامه همشهری آغاز کرد و نشریات ثلث نیز وابسته به مؤسسه علمی آینده‌سازان و اتحادیه انجمن اسلامی دانش‌آموزان با روش علمی، آموزشی منتشر شد.

در سال ۷۲ ماهنامه قرآنی باران ویژه نوجوانان از سوی سازمان اوقاف به سردبیری حسن احمدی منتشر شد. در همین سال امیدآینده (که پیشتر به شکل ضمیمه آینده‌سازان منتشر می‌شد) از سوی اتحادیه انجمن‌های اسلامی دانش‌آموزان ویژه دانش‌آموزان دوره راهنمایی به سردبیری محمدعلی شامانی (بعدها علی‌اصغر سیدآبادی و سپس بهروز رضایی) کار خود را آغاز کرد.

آفتابگردان؛ اولین روزنامه ویژه نوجوانان در ایران

سال ۷۳ پویک ویژه کودکان از سوی دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم به همت عبدالله حسن‌زاده منتشر شد. روزنامه آفتابگردان نیز از سال ۷۳ انتشار مستقل خود را به عنوان اولین روزنامه ویژه نوجوانان در تاریخ مطبوعات ایران آغاز کرد. انتشار آفتابگردان افتخاری برای جامعه مطبوعاتی ایران محسوب می‌شود. چون تا این زمان، به جز یک روزنامه ضمیمه ژاپنی هیچ روزنامه‌ای برای کودکان و نوجوانان در جهان منتشر نمی‌شده است. سردبیر آفتابگردان فریدون عموزاده‌خلیلی بود و ابتدا با ضمیمه غنچه (ویژه کودکان) منتشر می‌شد که بعدها ضمیمه شهردار مدرسه جای آن را گرفت.

رشد کودک نیز که پیشتر به صورت ضمیمه منتشر می‌شد به صورت مستقل برای کودکان دوره آمادگی و سال اول دبستان منتشر شد. نشریاتی که در سال ۷۴ به جرگه مطبوعات کودک و نوجوان پیوستند عبارت بودند از: رشد مرزداران نوجوان (فصلنامه، دفتر انتشارات کمک آموزشی، احمد عربلو)، صدف نوجوان (ویژه نوجوانان ایرانی خارج از کشور). زمزم (عربی) و زمزم (انگلیسی) نیز از سوی انتشارات بین‌المللی زمزم (و سپس بنیاد اندیشه اسلامی) به مدیرمسئولی محمدرضا زائری منتشر شدند. سردبیر صدف (و بعدها صدف نوجوان) افشین علاء، سردبیر زمزم عربی سید یاسر الحیدری و سردبیر زمزم انگلیسی در دوره‌های مختلف سیدجعفر خوارزمی، الن رفاهی و مریم تمهیدی بودند. زمزم عربی از سال ۷۴ و صدف نوجوان در سال ۷۶ از انتشار بازماندند و زمزم انگلیسی هنوز منتشر می‌شود.

روند تعطیلی مطبوعات کودک و نوجوان در سال‌های مختلف ادامه یافت. گلک، گلک، سوره نوجوانان، کیهان علمی، الهدی انگلیسی، هزارتصه و الفتی (عربی) در سال‌های ۷۰ تا ۷۳ تعطیل شدند.

در سال ۱۳۷۵ نشریات گل‌های زندگی (ویژه دبستان)، بچه‌های تهران (ویژه دوره راهنمایی)، از شما با شما (ویژه دوره دبیرستان) از سوی اداره آموزش و پرورش استان تهران انتشار خود را آغاز کردند. البته از ابتدای انقلاب، مناطق مختلف آموزش و پرورش، ادارات کل استانها و امور تربیتی‌های استان‌ها تعداد زیادی نشریه در مناطق تحت پوشش خود منتشر می‌کردند اما این نشریات برای اولین بار از وزارت ارشاد مجوز رسمی انتشار گرفتند.

■ با وجود افزایش چشمگیر جمعیت

کودکان و نوجوانان، تیراژ نشریات

آنها تحول چشمگیری نداشته است و

نشریات کودک و نوجوان، حتی

نسبت به سال‌های اول انقلاب با افت

تیراژ روپرو بوده‌اند.

کتاب سال آفتابگردان ویژه سال ۷۴ نیز در سال ۷۵ مجوز گرفت و منتشر شد. هفته‌نامه «خانه» وابسته به خانه روزنامه‌نگاران جوان نیز اولین پیش شماره‌های خود را در این سال منتشر کرد که مدیرمسئول آن محمدرضا زائری و سردبیر آن در ادوار مختلف خسرو آقاییاری، محمدعلی شامانی و حسین سلطان‌محمدی بوده‌اند.

در سال ۷۶ ماهنامه روزنامه‌نگاران جوان (ویژه دبیرستانی‌ها) از سوی خانه روزنامه‌نگاران جوان پا به میدان گذاشت. همچنین این مؤسسه برای اولین بار در تاریخ مطبوعات ایران یک نمونه رسانه نوین و چند کاره را به شکل مطبوعاتی مورد استفاده قرار داد. فصلنامه کامپیوتری جدید که به سردبیری کاشفی‌خوانساری روی CD در دیسک‌های فشرده و لیزری ویژه نوجوانان عرضه شد دارای

متن، تصویر، صوت، موسیقی، فیلم و قابلیت پردازش رایانه‌ای بود.

«سبزینه» در سال ۷۵ انتشار خود را به شکلی نامنظم و پراکنده آغاز کرد. یک نشریه دینی ویژه نوجوانان که به صاحب‌امتیازی سیداحمد حسینی و به کوشش محمدحسین سعیدیان منتشر می‌شود.

در سال ۷۶ روزنامه آفتابگردان به حکم دادگاه تعطیل و پروانه آن لغو شد و به دنبال آن انتشار کتاب سال آفتابگردان نیز معوق ماند.

در سال ۷۶ تعداد زیادی از روزنامه‌های سراسری دارای صفحه کودک و نوجوان هستند. کیهان، ایران، سلام، رسالت، کاروکارگر، اطلاعات بین‌الملل، آلیک (به زبان ارمنی)، تهران‌تایمز و ایران‌نیوز (به زبان انگلیسی)، قدس، خبر، آفرینش، خراسان (مشهد)، عصر، خبرجنوب (شیراز)، مهدآزادی و فجر آذربایجان (تبریز) روزنامه‌های جمهوری اسلامی و ابرار نیز چنین صفحه‌ای داشتند که تعطیل شد.

بسیاری از نشریات دارای ضمیمه و یا صفحات کودک و نوجوان هستند. زن روز (۱۳ تا ۱۸ ساله‌ها)، امید آزادگان، بچه‌ها گل آقا، روایت (ضمیمه مجله استعدادهای درخشان)، شکوفه جوانه و... برخی از نشریات به مناسبت‌های مختلف ویژه‌نامه کودک و نوجوان دارند. همین‌طور انتشار نشریات روزانه (بولتن) در جشنواره‌های مختلف ویژه کودک و نوجوان نیز مرسوم است.

برخی نشریات نیز برای نوجوانان و سنین بالاتر منتشر می‌شوند. مثل گنجینه، با معارف اسلامی آشنا شویم. امید انقلاب، جهادروستا، بشارت و III (نشریه کانون زبان ایران).

همچنین به تازگی تعدادی نشریه ویژه کودکان و یا نوجوانان امتیاز گرفته‌اند که به زودی منتشر خواهند شد. در میان این نشریات نام سه نشریه روزانه شاپرک به صاحب‌امتیازی عبدا... جاسبی، ابرارکودکان به صاحب‌امتیازی محمد صفی‌زاده و آفتاب امروز با امتیاز فریدون عموزاده به چشم می‌خورد.

نگاه جدی و حرفه‌ای به مطبوعات کودک و نوجوان

در سال‌های اخیر نگاه جدی‌تر و حرفه‌ای‌تری نسبت به مطبوعات کودک و

نوجوان صورت می‌گیرد. در سومین و چهارمین جشنواره مطبوعات توجه مناسبی به این نشریات شد. کانون از سال ۷۵ برگزاری جشنواره مطبوعات کودک و نوجوان را آغاز کرد و خانه روزنامه‌نگاران جوان نیز در سال ۷۵ دست به برگزاری انتخاب آثار برتر مطبوعات کودک و نوجوان زد. برای اولین بار نیز نشریه‌ای مختص بررسی و مباحث نظری مطبوعات کودک و نوجوان (سالنامه مطبوعات کودک و نوجوان) منتشر شد.

در ساره تفاوت‌های مطبوعات کودک و نوجوان پس از انقلاب با اسلاف خود می‌توان مواردی مثل اولویت تألیف در برابر ترجمه، پرهیز از ترویج مصرف‌گرایی و کنترل بخش آگهی‌ها، دوری از ستاره‌سازی‌ها و جذابیت‌های کاذب، طرح مسائل جامعه و تقویت بخش اطلاع‌رسانی و خبرنگاران افتخاری و پررنگ شدن مباحث نقد در زمینه‌های مختلف اشاره کرد.

یکی دیگر از تفاوت‌ها، تخصصی شدن گروه سنی بود. به طوری که در حال حاضر کمتر نشریه‌ای تمام نوجوانان و کودکان را مخاطب خود فرض نموده و بیشتر نشریات گروه سنی محدودی را برگزیده‌اند.

نشریات کودک و نوجوان از جنبه موضوعی نیز روبه تخصصی شدن داشتند. نشریات خاص در زمینه‌های علمی، مذهبی، ادبی، قرآنی، اجتماعی، ریاضی و... مصداق این مدعاست.

در مورد تهرانی بودن، مشکل نشریات کودک و نوجوان حل نشد و بیشتر نشریات بعد از انقلاب نیز مثل اسلاف خود، تهرانی هستند و کمتر به بچه‌های روستایی و شهرستانی بها می‌دهند.

تیراژ این نشریات نیز با وجود افزایش چشمگیر جمعیت کودکان و نوجوانان، تحول چشمگیری نداشته است و نشریات کودک و نوجوان حتی نسبت به سال‌های اول انقلاب با افت تیراژ روبرو بوده‌اند.

یکی از ویژگی‌های عمده مطبوعات کودک و نوجوان پس از انقلاب در مقایسه با قبل از انقلاب، دولتی بودن اکثریت آنهاست. اکثریت قریب به اتفاق این نشریات توسط سازمان‌های فرهنگی یا غیر فرهنگی (صداوسیما، شهرداری، وزارت ارشاد، سپاه پاسداران، اوقاف، آموزش و پرورش، حوزه علمیه و...)

منتشر می‌شوند و در حقیقت تعداد نشریات غیردولتی در حد صفر است. این ویژگی، گرچه باعث پرهیز از ابتذال، پرداخت یارانه و کیفیت محتوایی نشریات است اما نوعی فضای محدود را به همراه داشته است و سبب بیماری ونابسامانی بازار عرضه و تقاضای نشر شده است. به عبارتی، کیفیت مطالب و ارتباطات نشریه نیست که فروش آن را تعیین می‌کند. این وضعیت باعث شده است که تغییرات دولتی و اداری، تغییرات زیربنایی پراسیسی را به مطبوعات کودک و نوجوان تحمیل کند.

مطبوعات کودک و نوجوان فعلی ما در مقایسه با سال‌های اول انقلاب دوره‌های انتشار طولانی‌تری یافته‌اند و از سمت هفته‌نامه‌ها به ماهنامه گرایش پیدا کرده‌اند.

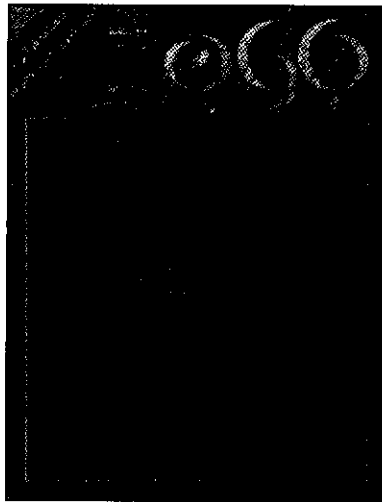
از نظر مطالب سیاسی نیز می‌توان گفت در سال‌های اول انقلاب با حجم بالایی از مطالب سیاسی و انقلابی که با بیانی صریح و شعاری طرح می‌شد روبرو بودیم. پس از آن نشریات به سمت پرهیز از مطالب سیاسی گرایش یافتند اما در سال‌های اخیر دوباره شاهد بالا بردن آگاهی‌های سیاسی مخاطبان و سیاسی ساختن آنان هستیم.

یکی از تفاوت‌های دیگر، توجه به زمینه‌های بین‌المللی و استفاده از زبان‌های خارجی نسبت به پیش از انقلاب است. مجلات زمزم، الهدی و الفتی (عربی)، زمزم و الهدی (انگلیسی) فجر (آلمانی) صدف نوجوان (ایرانیان مهاجر)، چشمه (فارسی تاجیکی)، معصوم (اردو) و کپنک (ترکی آذری) کمتر، نمونه‌های مشابهی در پیش از انقلاب داشته‌اند. به این فهرست باید نشریات کودک و نوجوانی که توسط رایزنی‌های فرهنگی ایران در خارج از کشور منتشر می‌شوند را نیز افزود.

یکی از تمایزهای نشریات بعد از انقلاب، حرکت از مجموعه‌ها و جُنگ‌های ادبی به سمت کارکردهای رسانه‌ای نشریات کودک و نوجوان است. □

منابع:

۱. راهنمای مطبوعات ایران ۱۳۷۱-۱۳۵۷. سیدفرید قاسمی (مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها).
۲. نشریات کودک و نوجوان ایران. سیدعلی کاشفی خوانساری، خانه روزنامه‌نگاران جوان.
۳. راهنمای مطبوعات ایران ۱۳۴۷-۱۳۶۸، پوری سلطانی، رضا اقتدار، کتابخانه ملی ایران.
۴. رویش غنچه، شماره ۲ آشنایی با ۲۶ نشریه خردسالان کودکان و نوجوانان ایران.

■ پرهیز از ترویج مصرف‌گرایی و کنترل بخش آگهی‌ها، دوری از ستاره‌سازی‌ها و جذابیت‌های کاذب، طرح مسائل جامعه و تقویت بخش اطلاع‌رسانی و پررنگ شدن مباحث نقد در زمینه‌های مختلف از جمله تفاوت‌های مطبوعات کودک و نوجوان پس از انقلاب با اسلاف خود می‌باشد.

